KEREKES PÁL

PEST DRÁGAGYÖNGYE

JÓZSEFVÁROSI blogmesék

Pest drágagyöngye

Józsefvárosi blogmesék

Kerekes Pál

2015

Publio kiadó

Minden jog fenntartva!

Borító: Bak Ágnes

A posztok között hajdani fűszer- és gyarmatárú hirdetések

Milyen volt? Az elmúlt évtizedek és a tradíciók

Az itt következő írások 2006-2009 között keletkeztek a megújuló, átértelmezett funkciójú VIII. kerületről, a változásokat tükröző emberi sorsokról. A szerző tisztelettel nyugtázza a városnegyed evolúcióját, de itt közölt feljegyzései arra figyelmeztetnek, hogy a gyors fejlődés egy kétszáz éves város életében kulturális nehézségekkel is jár. Az üdvözlendő élet- és lélektatarozás mellett a régi megmentése, visszagyökereztetése is fontos. Mára még jobban felpörgött a kezdeti lendület, a körútmente alaposan átalakult. Az első posztok megírása óta eltelt egy évtized. A jelen tükrében talán megítélhető, jogosak voltak-e a szerző hajdani aggodalmai? A közel egy évtizede felvetett tradícióvesztési problémák megoldódtak? Milyen válaszok születtek a humán környezetre vonatkozó értékmentő kezdeményezésekre? Tapasztalatai alapján az olvasó – az írások keletkezése és az azóta eltelt közel tíz év összehasonlításával - maga szűrheti le a tanulságokat.

Álljon itt egy 1845-ben kiadott útikalauz, vagy ahogy a címben áll: *„minden Buda-Pesti nevezetességek és látni méltó dolgok leírása”* című zsebkönyv egy mondata: *„A Józsefvárosra. Habár e városrész, melly Pestnek legrégibb külvárosa, gazdag és ékes házak tekintetéből még a belső várossal nem mérkőzhetik, mindazonáltal utóbbi évek óta különböző végpontjain olly igen fontos és érdekes nemzeti intézményekkel bír, hogy ezen a körülöttük fekvő törpevilágban még eddig csak egyenként álló óriásépítmények nem maradhatnak befolyás nélkül körükben, s nem messze van az idő, hogy ezen figyelemre méltó intézetek szomszédságuk anyagi és szellemi kifejlődésére tetemes hatályt fognak gyakorolni…. E városrész, úgy látszik, nagyszerűbb jövőre van kiszámítva.”* Mint a rövidke, ma már kissé bonyolult mondatszövésű idézetből is kiderül, Józsefváros évszázadok óta virulásra gondolt területrész. De mi áll a szövegben, mi lenne a fejlődés motorja? A *„fontos és érdekes nemzeti intézmények”* jelenléte. Annak az életkompozíciónak, amit ma VIII. kerületnek nevezünk, valóban ez a meghatározottság a lényege? Ténylegesen *„tetemes hatályt gyakorolnak”* a kulturális óriásépítmények? Azt hiszem, ez ma nem így van, akár tetszik, akár nem. Ma más szempontok szerint organizálódik a város. Valahogy lakhatást keresnek az emberek, nem életteret. Akinek jut rá pénze és energiája, nem a lakókörnyezetében kutat társadalmi fogódzókat. A munkahely és a szabadidő adja a közösségeket, az otthon bútorozott és gépesített kényelem csak, nem közösség felé nyíló ajtó is egyben, mint hajdanán.

Olyan Budapestet kell ma tudomásul vennünk, ahol az otthonosság, az egymást ismerés már nem jellemző, az eredeti városrészek elvesztették egykori varázsukat. Ha adnak is valamit a megőrzésre, a nosztalgiára a bonyolult adminisztratív szerkezetben vergődő mindenkori irányítók, többnyire csak idegenforgalmi szempontokat vesznek figyelembe. Az eladhatóság, a turista-massza átpasszírozása a vezérelv, nem a helyben élők szépészeti igényeinek kielégítése. Buli-negyedekkel váltódnak fel a valamikori sajátos légkörű egyedi utcák, kivételes terek. Dizájnos effektek lépnek szokások és életmódok kialakította hangulatok helyébe. A karakterisztikus adottságokra csak néhány stabil kapualj, épen maradt díszablak, fellapozatlan néma elbeszélés utal.

A hagyományok íve lefelé görbül, a tradíciók sodrása tompul. Talán így van ez rendjén a

XXI. század technicizáltságában. Egy-egy pillanatban, ez lehet előbb vagy utóbb, mégis felébred a kíváncsiság az itt élőkben a város múltja iránt. Ezt az igényt kiszolgálni ma nem egyszerű, virtuális és valóságos eszközrendszerek sokaságát szükséges bevetni. Nem a szimpla muzealitás és az ódonsági régiség a vonzó. Derűs hangulatokat keresnek az emberek, nyugalmasan vezetett életek romantikus helyi régióit. Nem megtanulni, hanem kitanulni szeretnék legalább azt a – nagyobb lépték úgyis esélytelen – kis környezetet, ahol laknak, naponta mozognak, gondokkal telve sietősen járnak-kelnek. Múlt nélkül nincs szeretni való város. Egy frissen épült, vagy rendbe hozott nyers épületkomplexum csak úgy válhat barátságos környezetté, ha kirajzolódik egyértelműen: mi az, amit tovább kell építeni, amit újra kell emelni, s az, amit látni sem szabadna a Józsefvárosban.

A blogmese műfaji meghatározás a címben arra utal, hogy eredetileg a rövid kis szövegek, posztok egy népszerű blog darabjai voltak. A „drágagyöngy város” Rákosi Viktor mára elfelejtett kifejezése a Józsefvárosról.

Drágagyöngy város: a városatya megszólal

Józsefváros regények és mára klasszikussá vált versek ihletője. Az Üllői úti fák (Kosztolányi), vagy a Haza a telepre (Babits) sokat mondott, olvasott írások. Krúdy megörökítette a József utcát, sajátos kiskocsmáival, szerényen élő, de szépre vágyó lakóival. A józsefvárosi sorsokból alkotott remekművek alapján kirajzolódhatna egy meglehetősen teljes magyar irodalomtörténet a reformkortól napjainkig. Szinte nem akad neves lírai költő, dráma- vagy regényíró, aki ne lakott volna a VIII. kerület híres utcácskáiban. Tóth Árpád a Vas utcában, Krúdy Gyula a Gyöngytyúk (ma Gyulai Pál) utcában, Szabó Dezső a Körúton, Juhász Gyula az Örömvölgyön (ma Diószeghy), Babits a Tisztviselőtelepen, majd később a Palotanegyedben. És a legnagyobbak legnagyobbika, maga Jókai a hajdani Stáczió, ma Baross utcában.

Szólni kell azonban azokról a literátorokról, újságszerkesztőkről is, akik talán nem olyan ismertek, mint az előbb felsoroltak, ám mégis igaz, őszinte megéneklői voltak a józsefvárosi életnek. Korukban nagy szavuk volt, mára talán elhalványodtak műveik (néha igazságtalanul). Most csak egyet emelnénk ki, Rákosi Viktort (1860 1923). Rajongott szerző, anyagilag is becsült elbeszélő, populáris író volt. Hazafias regényein, a kor nemes gondolatait tárgyaló írásain nemzedékek nőttek fel. Sipulusz álnéven közölte humoreszkjeit. Józsefvárosban lakott, dolgozott. Értette ezt a várost. Érzékelte a társadalmi szakadékokat (ezek ma is léteznek a Nyolcban). Ami példaszerű lehet most is, hogy a szegények oldalára állt. Így jellemzi a helyzetet a századelőn megjelent Érdekes Újságban: *„A Józsefváros egyik legérdekesebb része a fővárosnak. A fele Páris, a másik fele Kutyabagos. Ott, hol a nemzet kincseit őrzik klasszikus oszlopzatú palotában, azon a tájékon a legkisebb úr a báró, kint pedig, hol a kálvária primitív szentképei rínak ki a sáros utca köznapi zajából, már tekintély a milimári (tejesasszony), akinek kétlovas kocsija van. A Múzeumkert ingó ágai korinthusi oszlopokkal, velencei üvegablakokkal, ázsiai selyemfüggönyökkel, diófa kapuk művészi vasveretével kacérkodnak; a kálvária fasorának meg kell elégedni a polgári jólét földszintes házainak muskátli-virágos apró ablakaival, vagy a munkásnyomor pinceablakaiból kiásító bűzös sötétséggel. De tavasszal, ah, inkább lennék a messze kálvária elárvult fája, mint a Múzeumkert rács mögött őrzött hivatalos "növénye". Mikor a Kőbányai-út tág torkán át bezümmög a sík alföldről a tavasz legelső meleg sóhajtása. A külső Józsefváros csonkítatlanul élvezheti a tavaszt...”*